

Gróf Andrassy Gyulára emlékeztet a budapesti Sugárút

Az *Andrassy* azon családok egyike, amelyek szinte egykorúak nemzetünk európai életével. Ősi címerük őrzi az átöröklött dicsőség nagy emlékeztet. Történelmünk során az európai magyarok első föllépésétől úgyszólván minden században találkozunk egy-egy *Andrassy*-val a csatában, a politikában, az oltár számolyánál, a magánéletben, aki mindig egész szívvel, tehetséggel, tekintélye súlyával szolgált hazáját. Valahányszor a nemzet jelentősebb átalakulás előtt állt, mindig föltűnt a közpályán egy-egy *Andrassy*, s diadalra vezette nemzeti reménykedéseinket.

Felső-Magyarországon, a gömői palóc vidék szépségeit látva (mely terület Trianon óta Csehszlovákiáé) Krasznahorka büszke vára alatt áll a nagyméretű *Andrassy*-mauzóleum, amelyet a jótékonyágáról ismert *Andrassy Dénes* emeltetett; a Rozsnyóhoz közeli *Betlér* kastélyát *Andrassy Manó*, a *Jókai Berend Ivánjának* egyik mintájául szolgáló „vasgróf” alakította át négy saroktornyos vadászkastellá; a *Dobsinához* közeli *Oláhpatak* (Vlachovo) kastélyában született id. gróf *Andrassy Gyula* (1823–1890) államférfi, előbb *Széchenyi*, majd *Kossuth* híve, az első felelős magyar kormány miniszterelnöke (1867), majd később az *Osztrák–Magyar Monarchia* külügyminisztere. Századok óta ő volt az első, igazán európai állást betöltő magyar. Olyan államférfiú volt, ki egész Európa rokonszenvét bírta.

Mint tündöklő csillagok közt a fényével messze világító meteor, úgy tűnik fel az *Andrassy* családban *Károly* második fia, *Andrassy Gyula*, a későbbi nagy kancellár, politikus, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. 1823. március 23-án látta meg a napvilágot, mégpedig a családi hagyomány szerint nem *Kassán* – mint életrajzaiban olvassuk – hanem a *Gömör megyei Oláhpatakon* (régii kastélyuk is itt van), *Kassán* csak anyakönyveztek. *Andrassy Károly* az 1820-as években ugyanis állandóan *Gömör megyei* birtokán. *Oláhpatakon* tartózkodott, s ha gyermek született, azt az udvari pap nyomban megkeresztelte, s aztán, ha a gróf vagy grófné *Zemplénbe* utazott, a született gyermeket útközben, *Kassán* – ahol a rokonoknál szálltak meg – anyakönyveztettek.

Gyermek- és ifjúkorának nagy részét is *Gömör megyében*, a gimnáziumi tanulmányok első osztályait pedig *Sátoraljaújhelyen*, mint a piaristák konviktusa töltötte. *Széchenyi István* gróf különösen szerette. Mindig mondogatta a gyermek *Andrassy*-nak: „Belőled fiacskám minden lehet, ami lenni akarsz, még Magyarország nádora is.” Sokszor kivitték *Alcsutra* is, a palatínushoz.

Politikai pályáját *Zemplén vármegyében* kezdte s az 1847–1848-i pozsonyi diétán *Sátoralja-újhely* választotta követül az alig 24 éves *Andrassy*-t. A megalakult felelős minisztérium csakhamar a megye főispánjává nevezte ki. Majd a vármegye nemzetőreinek parancsnoka. Részt vett a pákozdi és a *schwechati* ütközetben. A tavaszi hadjáratban *Görgey* segédtsíjtje. A világios fegyverletétel után a menekültek érdekében folytatott tárgyalásokat a török kormánnyal, majd *Párizsban* és *Londonban* élt. 1851-ben, távollétében, halálra ítélték, és in effigie (jelképesen) kivégezték.

Párizsban szakított előbbi politikájával és az *Ausztriával* való megegyezésért szállt síkra. Majd amnesztiát kapott, *Deák Ferenc* köréhez csatlakozott s vele elváhatatlan szövetségben készítette elő a kiegyezést. 1867. február 17-től a király – kinek bizalmát is megnyerte – kinevezte magyar miniszterelnöknek. A koronázásnál az országgyűlés megbízásából a hercegprímással együtt tette *Ferenc József* fejére a koronát a *Mátyás-templomban*.

Andrassy Gyula jelentős tevékenységet fejtett ki a dualista rendszer megszervezésében és megvédésében. Szoros együttműködést kívánt létesíteni a *Monarchia* és az új német császárság között.

Széchenyi nyomán serényen buzgólkodott *Buda* és *Pest* fejlesztésén és színtésén (az *Andrassy* út jogosan viseli ismét a nevét!). Miniszterelnöksége a nagy reformok időszaka volt (az igazságszolgáltatás elválasztása a közigazgatástól, népiskolai törvény). Európai mércével mérhető politikai működése emlékeit őrzi a világtörténelem lapjai. Látható emlékei közt máig fennmaradt az általa tervezett és később róla elnevezett, a *Sugár út* mai formájának megvalósításában, amiben a kor legkiválóbb magyar építészei, *Ybl Miklóssal* az élén, működtek közre.

Jeles államférfiúi tehetsége, kompromisszumkészsége vezette a haza hajóját az 1867-es kiegyezéskor s a koronázás után. Miniszterelnökként vált feladatává átalakítani az országot: a kiegyezés teremtette új helyzet alapján. Nagy munka volt ez a húszévi elnyomás, a sok szenvedés és még több csalódás után.

Dr. Domonkos János

A kisajátított
1848/49-es emlékmű
Szepesszombat főterén

A szepesszombati magyar emlékművek sorsa

A múltkoriban, soros országjáró körutam során, eljutottam a Szepességbe is. Az ember lelke megnyugszik valamelyest, ha visszatér ide, ugyanakkor érzékenyen reagál a nyugtalanító jelenségekre is. Fájdalommal veszi tudomásul, hogy bár a Szepesség nincs annyira elhanyagolva, mint Gömör, mégis nagyon lehangoló képet mutat. Szepességnek is nagy felújításra volna szüksége, amely eltávolítaná róla a vastagon ráakodott port.

Ugyanakkor számos kellemetlen meglepetés éri a magyar és a német utazót. Az egykori történelem magyar vonatkozásaira való utalások sorra eltűntek, de, ha kisebb mértékben is, ez a sors várt a német emlékekre is. A türelmetlen, csak a nemzeti történelemre törekvő szlovák művelődéspolitikai melléfogásait jelzik eme torzítások, amelyeknek, reméljük, a forradalom utáni Csehszlovákiában nem lesz létjogosultságuk.

Állításom alátámasztására a sok lehetséges példából egyet hozok fel, Szepesszombat – Špišská Sobota – esetét. Ez a Tatra alatti kisváros valamikor a Szepesség egyik jelentősebb települése volt, ma áldozatul esett a „településfejlesztési” elképzeléseknek. Poprádhoz csatolva önálló élete megszűnt, fejlődése, ha nem is szakadt meg teljesen, de lényegesen lelassult.

A városka főtere – a hivatalos, rozsdától vastag táblák szerint is védett műemlékegyüttes – elhanyagolt, az épületeknek talán az egyötödét újították fel eddig. Az elkészült épületek, el kell ismerni, szépek, ugyanakkor nem képesek megszüntetni az idelátogatóban az általános elhanyagoltság érzését. A házak nagy része szemmel láthatóan lakatlan, egyiküket-másikat ipari üzem vagy szövetkezet használja raktárhelyiségnek.

Szép a XIII. sz. elejéről való Szent György-templom, ez a kéthajós gótikus építmény, de ráférne egy alaposabb felújítás. Gótikus oltárai figyelemre méltóak, a templom melletti elmaradhatatlan reneszánsz-barokk harangtorony 1598-ban épült, szintén felújításra vár.

Az idelátogatót szinte mellbevágja az a néhány jelenség, amit a főteren tapasztal. A Főtér 28. számú házáról eltűnt az az emléktábla, amely arra emlékeztetett, hogy Mátyás király 1474-ben ebben a házban vendégeskedett. Az igazi hideg zuhany azonban akkor éri a látogatót, amikor alaposabban szemügyre veszi a főtér közepén a kis parkban található obeliszket. Az emlékművet eredetileg az 1848/49-es szepességi hősök tiszteletére állíttatta Szepes megye, erről tanúskodnak eredeti feliratai. A főoldalon, lent, mirtuszágtól övezve az 1848-as évszám látható, eredeti véséssel, ám kissé elmosódottabb festéssel. Ugyanabból a korból származó, magyar nyelvű feliratok: az emlékmű bal oldalán: *Édes magyar hazánk iránti szeretetből*; hátoldalán: *Emelte Szepes-Szombat XVI. Szep. Város közadakozásból 1899-ben*; a jobb oldalán: *A magyar szabadságharcz emlékére*.

Ugyanakkor az emlékmű elülső oldalán, az 1848-as évszám fölötti, durvább, művészietlen vésetű, szlovák nyelvű felirat: *A világháborúban elesettek emlékére*.

Tiltakozásunkat megküldtük az illetékes szlovák szerveknek azzal a kéréssel, hogy az emlékművet eredeti állapotába állítsák vissza. Remélem, a közeljövőben erről is beszámolhatok majd a Honismeret olvasóinak.

Csáky Pál

Paulini Béla emlékezete

Magyarországon az 1920-as évek végén alakultak meg az első hagyományörző csoportok. Ennek a tudatosan életre hívott mozgalomnak a millennium idején ringott a bölcsője, amikor is Jankó János néprajzkutató és társai szervezésében „pár hétre Pestre költözött a magyar falu: szántottak, vetettek, éltek köz- és ünnepi szokásaikat, mintegy bemutatva, miként él falun a magyar paraszt”. Ennek a nagyszerűre sikeredett rendezvénynek az emléke évtizedeken át élt elevenen a pesti polgárság emlékezetében, s mindinkább erősödött bennük a vágy: legyen ismét Pest-vidék találkozó. Ezt a kínáló lehetőséget használta fel az 1920-as évek végén Paulini Béla és megszervezte a magyarországi falvak hagyományörző népi együtteseit. Mindez persze nem ment egy csapásra és segítség nélkül.

Ki volt tulajdonképpen Paulini Béla, kinek nevéhez kapcsolódik elsősorban a magyar Bokréta-mozgalom szervezése és élete?

Csákváron született 1881. június 20-án és a Komárom megyei Bajon halt meg 1945. január elsején. Az Életrajzi Lexikon szerint: „író, újságíró, illusztrátor”. A csákvári színecsoporttal aratta – jobbára saját darabjainak bemutatásával – első sikereit, melyek révén hamar ismertté vált az egész országban. Később Harsányi Zsolttal közösen írták Kodály Hány János című dalművének szövegét.

A Bokréta-szervezésben először gondolai voltak, ám a csákvári Magyar Földmíves Játékszín sikerei révén már egyenes út vezetett. Ötvenéves korában állt szervezőkészségével és ügyességével a magyar népművészeti mozgalom élére. Munkájában kiváló segítőtársai voltak: *Kodály Zoltán*, *Gönyei Sándor*, *Györfly István*, *Visky Károly* és mások. A nagy népszerűség miatt a kezdeményezést *Kovácsbázi Vilmos* ki akarta sajátítani, de ez nem járt sikerrel. Mások irredenta, nacionalista törekvésekre akarták fölhasználni a mozgalmat, de ez soha nem jellemezte a Gyöngyösbokrétát! A munkába időközben bekapcsolódott *Lajtha László*, *Ortutay Gyula*, *Szendrey Ákos* és *Bálint Sándor* is, aki később így emlékezett Paulinira: „Szegeden ismertem meg, nem szerettem eleinte. Ám amikor fölismertem munkájának mérhetetlenül nagy fontosságát, tisztelni kezdtem őt.” A Magyar Bokréta Szövetségnek fennállása 15 éve alatt több, mint négyezer tagja volt, kiknek munkája nyomán nyolcvan táncot, negyven játékot, jelenetet mutatnak be. Hogy ez milyen hatalmas eredmény, azt talán csak a jól dolgozó népművelők tudnák megmondani.

Csongrád megyében Tápén szervezte meg Paulini a helybeliekkel közösen a Tápai Bokrétát. Ezenkívül Dorozsmán, Algyőn és Apátfalván is voltak próbálkozások, ám ezekben a falvakban végül is nem sikerült. A Gyöngyösbokrétában megyénket mindvégig Tápé képviselte a fővárosban a Szent István-ünnepségeken. Talán ez a magyarázata annak, hogy Tápén napjainkig él ezeknek a Pest-vidék találkozóknak az emléke, hittel állítva azt, hogy a Bokréta a Röpülj páva mozgalom bölcsője volt.

Paulini Béla nagyon szép, ám korántsem göröngyöktől mentes utat járt meg. Önzetlenül, kompromisszumok és alkudozások árán, álmait olykor a lehetőségekhez igazítva, de olyan mozgalmat hozott létre, hogy a köztudat fél évszázad után is számon tartja a Gyöngyösbokrétát.

iff. Lele József

Paulini Béla

Paulini a tápai bokrétásokkal

(Toppantó Istvánné reprodukciói)

Néprajzi szakcsoport az érsekújvári járásban

Lelédi asszonyok népviseletben

A Csemadok Érsekújvári Járási Bizottsága mellett hét évvel ezelőtt megalakult néprajzi szakcsoport értékes anyaggal gazdagítja a szlovákiai magyarságra vonatkozó néprajzi ismereteinket. A hét esztendő során számos publikáció, az Új Mindenés Gyűjtemény 7. kötete¹, kb. 2500 darab cédula, és több száz oldalnyi feldolgozásra váró anyag bizonyítja a tagság szorgalmas munkáját. Az első próbálkozások színhelye Kisújfalu (Nová Vieska) és Szógyén (Svodín) volt. Liszka József, a csoport vezetője, kutatásunk további céljául a járás azon területét tűzte ki, ahol még számos megválaszolatlan kérdésre kereshetjük a választ. A Garam menti kurtaszoknyás falvak érdekes és izgalmas kutatási területnek bizonyultak. A többéves munka eredményeként született az említett könyv, ami újabb lendületet adott a tagoknak.

1989 tavaszától további hét falu kutatásába kezdtek az Ipoly alsó folyása mentén. A volt Hont-vármegyei községek egyikében, Lelédén (Lelá) tartották meg 1989 nyarán az ötnapos nyári szemináriumot. A havonkénti gyűjtőutak és a nyári szemináriumok keretében helyet kapott az önképzés is. Az utóbbi évben előadást hallgattak a mezőföldi népszokások jellegzetességeiről (Lukács László), a mezővárosi népszokásokról, illetve a magyar temetők népművészetéről (Novák László), a kisalföldi farsangvégi maszkos népszokásokról (Liszka József) és Jan Botik ismeretterjesztő beszámolóját a Szlovák Néprajzi Múzeum terveiről.

A csoport tagjai a kutatómunka mellett a néprajzi munka népszerűsítését is feladatuknak tartják, különösen az ifjúság körében. Ennek érdekében vetélkedőt hirdetett az Új Mindenés Gyűjtemény 7. kötetének témájára. A felhívás nagy érdeklődést keltett a járás valamennyi szakközépiskolájának és gimnáziumának magyar osztályaiban. A 12 csoporttal megrendezett járási vetélkedő sikere további hasonló vetélkedők rendezésére ösztönzi a szervezőket.

Mindezek az eredmények a jó irányítást és a szorgalmas tagok kitartó, céltudatos munkáját dicsérik. Reméljük az újabb tervüket – a volt Hont vármegyei 7 község (5 Szlovákia területén, 2 Magyarországon) népszokásainak feltárása – is az eddigéhez hasonló munkakedvvel végzik.

Dániel Erzsébet

¹Ismerette dr. Szűcs Judit a Honismeret 1989. 5. számában (Szerk.).